

БУДЬТЕ!

з дороговказу
Олега Кандиби

Будьте!

(З дороговказу Олега Кандиби)

diasporiana.org.ua

Культура

1946

Від Видавництва

В останні роки свого життя мав Олег Кандиба (О. Ольжич) намір записати для внутрішнього вжитку політично-революційного активу досвід зі своєї революційної праці.

Обставини не дозволили це здійснити.

Проте, ціла літературна спадщина Олега Кандиби в значній мірі є таким революційним досвідом. Як з огляду на ту відповідальну функцію, яку Олег Кандиба в революційному русі займав, так і на самий зміст цієї спадщини і героїчний спосіб її засвідчення.

Зосереджений на єдиній великій для нас ідеї, ідеї української національної революції, Олег Кандиба не розпоршував духову енергію ані в пасеїзмі самообмеженого культурництва, ані в утопіях всесвітських „моралізувань“, а стався на конкретній землі твердим зусиллям волі будувати цю та де лю духа — Українську Державність. Слово без діла для нього не вистарчало, і тому ціла творчість його — чи поезія, чи програмова стаття, чи підпільна відозва — така у високім розумінні цього слова політична, і тим самим конкретна і правдива.

Тих кілька думок Олега Кандиби, що їх в цім виборі подано, для нас будуть за д о р о г о в к а з !

Вибір з поезій

*

*

*

Нащо слова? Ми діло несемо,
Ніщо мистецтво і мана теорій.
Бо ж нам дано знайти життя само
В красі неповторимій і суворій.

Що вибереш, чи образ бездоганний,
А чи прообраз для усіх один?
Міцніша віра і дзвінкіший чин
За словоблудіє і за тимпани!

Ось, сходять, виростає, розцвіта
Благословеніє не форми, суті.
Одвага. Непохитність. Чистота.
Милуйтеся. Беріть. І будьте, будьте!..

(«РІНЬ». 1935 р.)

Городок 1932

(Уривок)

За нами розгубленість мертва,
Де страх і покора — закон.
Там втрат не буває, де жертва —
Здобутий в огні бастион!

Ім'ям неблаганним свободи
Здолали ми й кинули ниць
Понурі карпатські приходи,
Асфальти далеких столиць.

А тут на міста й хутори ми
Залізну накиннули сіль.
Тут скрізь наше військо незримо
У хижих залагах стоїть.

Потрібно всіх в роботі,
А серце б'є як обух,
Прокляття моєї плоти
Що слабша за мій дух!

Їх душі — горіння і криця —
У нашому завжди гурті,
Братів, що в далеких в'язницях
І тих, що упали братів.

Майно революції цінний
Живий борець повсякчас.
Сьогодні найбільшого чину
Вона жадає від нас.

Товаришу, любий мій брате,
Хіба упокорить нас це?
Хто вмів справедливо карати,
Той дивиться смерті в лице?

Для тих, що нікчемні і кволі
Заквилять про зламаний цвіт, —
Неугнутість нашої волі
І нашої віри граніт.

Ніколи нікому не стерти,
Що сріблом ясної сурми:
Шкодуємо тільки, що вмерти
Удруге не зможемо ми!

Дорога пряма і одверта,
І твердо іде легіон.
Там втрат не буває, де жертва —
Здобутий в огні бастион.

Хто має уши — хай слуха!
Хто має серце — люби!
Встає цитаделя духа —
Десятки літ боротьби.

(«ВЕЖІ», 1940 р.)

Незнаному воякові

(Уривок)

Богато нам вогників кволих мани
На всяких трясовинах квітло.
У мряку сьогодні й будуччини
Прожектором кинуть світло.

Ви вийшли, незнані, із темряви нор
Позначити шлях перемоги.
І знав вас поштовий брудний коридор
І сірі обніжки дороги.

Це ви написали на брукові міст
Трьох літер багряну рекламу.
Не роки життєвою мірою — зміст
Для того, хто дивиться прямо.

Лягла постанова за спокій лица
І буря за погляди тихі.
Йдете неухильно, йдете до кінця,
І вибух голосить ваш прихід.

.....

О, втіхо, що серце виповнюєш вкрай
По сумнівах і по ваганні!
Дорога, рогачка, березовий гай,
Як брила, як камінь на грані.

— Свідомі присяги? Свідомі шляхів?
І як небезпечні шляхи ці?
На стяг жовто-синій і зброю батьків...
І пальці холонуть на цівці.

Тепер вже тобі не відняти вінця
Твоїї єдиної пихи.
Підеш неухильно, підеш до кінця,
І вибух зголосить твій прихід.

.....

Чекає спокуса тебе неодна
І повні зрадливої знади
Прозорі озера науки, вина
Поезії цінні каскади.

Та де той п'янкіший знайдеш водограй
І плеса синіші холодні
Як ставити ногу недбало на край
Блакитної чаші безодні.

.....

Захочеш — і будеш. В людині затам,
Лежить невідгадана сила.
Зрослась небезпека з одважним життям,
Як з тілом смертельника крила.

І легко тобі, хоч і дивисься ниць,
Аби не спікнулись ні разу,
І нести солодкий тягар таємниць
І гостру петарду наказу.

Навчишся надать блискавичність думкам
І рішенням важкість каміння.
Піти чи послати і стать сам-на-сам
З своїм неблаганним сумлінням.

.....

Холодна очей твоїх синя вода,
Що бачить гостріше і далі.
І навіть любов твоя буде тверда
Як бронза, рубін і емалі.

Вона не зверне тебе в соняшний сад,
Де смокви і горна сочисті...
Ні кроку зі шляху, ні думки назад,
Ні хвилі даремне на місці.

Далеко в безодні ланцюг поколінь,
Лик часу сіріє і гине;
Тобі бо самому найвищих горінь
Дано, осягнути вершини.

.....

На страх і за кару — суди полеві,
І землю поглинула тиша.
Щоб відповідь ваша — атаки нові —
Ударила тим голосніша.

Вона покотилась луною до гір,
Ясніше займаються ранки:
Команда відкрила побір
Всі брами наростіж до бранки.

І йдуть по шляхах звідусіль, як один,
Одною густою юрбою,
Меткий робітник і важкий селянин,
По зброю і просто до бою.

.....

Держава не твориться в будуччині,
Держава будується нині.
Це люди на сталь перекуті в огні
Це люди як брили каміння.

Невтішені власники пенсій і рент,
Тендітні квітки пансіонів,
Хто кров'ю і волею сціпить в цемент
Безвладний пісок мільонів.

.....

Був час над усе легковажних гадок —
Імпреза і знову імпреза —
Коли заблищав по ріллі Городок
Безжалісним холодом леца;

Суспільносте блідо—рожевих півслів,
Гурра—наукової бздури,
Огрядно—тупих патріотів, послів
І всіх ювілятів культури!

Ці стріли безумні ударом бича
По рабському виді твоему,
В просвіти і пастки стрільно влуча,
В рожеві лаштунки едему.

Хвала ж Тобі, Ти, що в рішаючий час
Все маєш духового гарту
На стіл побойовища кинути нас
Тверезо, без жалю, як карту.

.....

О, вір, у відваги ясне багаття
І скинеш як порвану лаху, ●
І слабість, і сумнів, і марність життя,
Коли ти не відавш страху.

І так тебе хміль наливає ущерть
І так опановує тіло,
Що входить твоя упокорена смерть,
Як служка бентежно—несміло.

.....

О, Націє, дужа і вічна, як Бог—
Не це покоління холопів—
Хто злото знеславить твоїх перемог
При Корсуні і Конотопі?

О, Націє, що над добро і над зло,
Над долю і ласку, і кару,
Поставила тих, що їх сотні лягло
У дні незабутні Базафу.

.....

Товаришу, ти, чиє тіло вжила
Рішуча рука як штилета.
Тремтять молоді і здорові тіла
І зводяться крила до лету.

І ми будем гідні, не слави й похвал,
Учинку, що горами руха!
Гранати, петарди, живий арсенал
Із плоти розкутого духа.

.....

О, думка, що тіло без жалю руба,
Що очі й уста твої сушить.
Архангельська срібногоса труба
Гремить крізь простори і душі.

І мертві встають і шукають хреста,
Х очі розчахнуто тьмяні.
Встають, наче поросль струнка і густа—
Страшне покоління титанів.

.....

Твій крик металевий у інші сєрця
Що квітами квітнуть у глуші:
Убийте в гадках своїх матір—отця,
Залізом випалюйте душі.

О, вірте, всі мури земного впадуть,
Як серце обернеш у сурму.
Найвищі бо вежі духовости ждуть
Твого шаленого штурму.

.....

Та ти не відхилиш свого вінця,
Блідий наче крейда, і тихий.
Підеш неухильно, підеш до кінця,
І вибух зголосить твій прихід.

.....
Розкрийте зіниці, розкрийте серця,
Черпайте кришталеве повітря.
Од віку земля не зазнала бо ця
Такого безкрайого вітру.

Він віє шалений над стернями днів
Диханням незламної волі
Від дальних пікетів вартових огнів
Імперії Двох Суходолів.

Він віє диханням солоним, як кров
Тугих океанових надрів,
Що їх Севастопіль на все розповор
Кільватерним ладом ескадри.

Над хижим простором Верхів'я — Памір,
Сліпуча і вічна, як слава,
Напружена арка на цоколі гір
Ясніє Залізна Держава.

Вибір зі статей і відозв

(«ВЕЖІ», 1940 р.)

«УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ»

Націоналізм означає світогляд, що в основу суспільно-політичного думання і чину кладе ідею нації...

...Ідея вивершености та єдности нації, гін до її всестороннього розросту назовні, войовничість з усією ієрархією її чеснот, віра у покликання і призначення української нації та героїчне напруження в службі національному ідеалу (Ідея Слави) — всі ці риси, питоменні українському націоналізмові, зустрічаємо повно розвинені вже в княжій та козацькій добі нашої історії. «Слово о полку Ігоревім», чи Галицько-Волинський Літопис, Величкові писання або «Милость Божія» — є безсмертними документами цієї духовости, і тому такі вони близькі нам тепер.

XIX століття значило в українській історії добу упадку національного напруження, добу затуманення чітких та ясних ідеалів на реду мряками загально-російських та всесвітніх ідей. Але найбільші постаті цього часу — Шевченко, Франко, Леся Українка — наперекір духові своєї доби і своєму вихованню, піднімаючись на висоти творчої інтуїції і прозріння, є повновартними та доскональними проявами власне цієї націоналістичної духовости. Їх самотійництво, їх революційність, їх непогамована войовничість, вся національність їхньої істоти — про це певно і яскраво свідчать.

(АЛЬМАНАХ СУРМИ, 1941 р.).

«У ДВАДЦЯТИЛІТТЯ»

...революція 1917—20 р. р. стала для України великою гранню і межевим каменем її майбутнього.

Найбільшим скарбом, який винесла українська нація з 1917—20 р. р., є духовна суверенність... Україна перестала бути ідейною провінцією, її духовість відтоді самобутня і самовистарчальна, післанництво цієї духовости в майбутньому. Зрієши у висоті і з них узрівши по століттях чітко шпилі національної традиції, вона знову нав'язала до цієї традиції. Ідейно рівна з її найкращими виявами.

Віднайшовши героїчний життєвий ідеал, нація не боїться ніяких уже фізичних ударів. З почуттям вищого благословення на чолі, назавжди рішена на своєму шляху, в революції народжена, сучасна Україна спокійним ликом зустріває негоду і бурі, знаючи, що вони розвіються, а Вона буде.

(ПРОБОЄМ, 1940 р.).

«ДУХ РУІНИ»

Українська історія багата на великі й героїчні моменти, але досить в ній і темних та болючих сторінок, що їх воліли б ми часто вирвати і не мати в цій великій книзі, з якої нарід має вчитися славних і добрих діл. Та зріла, мужня суспільність не сміє боятися глянути правді в лице, зокрема в хвилині, коли дійсність вимагає, щоб її бачити тверезо, а не через рожеві окуляри ідилії.

Вся історія України — це боротьба двох сил: конструктивної, що скупчує українську потугу, щоб звернути її назовні, і руйнної, що розпоршує її у взаємнім самопожиранні та несе розбиття і розклад. А вслід за цим завжди йшло панування чужинців над Україною.

В цій вічній боротьбі творчого будуючого духа зі стихією ступу й руїни віримо твердо, що творчий дух переможе хаос і розклад, звідки б цей не походив й як не проявлявся. Бо інакше не було б зміслу в нашому житті і змаганні. Цей творчий дух, потуга молодої і здорової Української Нації та її еманції—ОУН переборє всі історичні хвороби, щоб збудувати нову українську дійсність.

(1940 р.).

ПЕРЕДМОВА ДО «ЗОЛОТОГО СЛОВА»

Доба наша, підіймаючись на висоти духової напруги, іншими очима бачить теж минулу Україну, ніж це бачили кілька-десять літ тому. Те, що губилося в тумані плебейських наук, обрисом гордого замку підноситься тепер над нами. Бачимо тепер наше минуле в його гостроті, натuzi й величі, чуємо його близькість і його непереможний тиск... Його заповіт, як густе, глибоке тло звучить для гострого наказу сучасності і остаточно з нею утотожнюється.

...Чітка гострість Київського і Галицько-Волинського Літопису та «Слова о полку», важкий, пишний, багровом пожарів і крові насичений образ козацької України Самовидця-Величка, чи «Історії Русов» чарують нас безсмертністю героїчної традиції великої, вічно живої нації. Яскраво стає перед нами історична свідомість її, сперта на ідеї власної підметности та єдности. Маревом підноситься раз-у-раз її велике призначення. Постаттю Героя-вождя втілюється воля нації в історіотворчий чин. Суцільна в своїй органічній войовничості, осяяній лицарськими чеснотами, ступає вона по своєму історичному шляху за наказом Великого Роду, віддавши себе всю на службу найвищій ідеї своєї духовности та історії — ідеї Слави.

(1941 р.).

«ГЕРОЇЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ УСНІЙ СЛОВЕСНОСТІ»

Ще сьогодні ми є свідками фальшивого трактування нашої літератури, мовляв, українська література не стоїть на світовому рівні, вона занадто льокальна, має провінціалну закрутку і т. д. Закиди смішні. Що наша література невідома так, як, скажемо, англійська — причина цього лежить передусім у недержавності нашої нації; але це ще не доказ, що вона менш вартісна. Або чи «Слово о полку Ігоревім», Літописи, Шевченко, Л. Українка, чи новітні українські поети більш льокальні, ніж Гомер, Вергілій, Шекспір, Б'єрнзон, Гюґо чи Марк Твайн? Наші поети співали про Ігоря, Галайду, Вишенського, Крути йта взагалі Україну — а тамті про Трою, французьку революцію, Англію, які ще й на сьогодні більш відомі, ніж ми. Назагал треба ствердити, що звучність літератури стоїть у прямому відношенні до сили державної нації, але ця, здавалось би, наша трагедія, не мусить нас так сильно боліти, бо що торкається творчої сили, літературної активности та пристрасного переживання національних змагів, то в цьому наша література не має вже такої великої причини завидувати, напр., мертвечині московських Достоевських і навіть проблематиці моральних цінностей літератур деяких інших державних націй. Слава літератури ще не означає завжди її цінности; симпатичність та блискучість не є обов'язково доказом сили літератури, також як екзотичність тем не означає їх глибини.

Ми, що відкинули безнадійність та пасивність наших батьків, найбільше цінимо ідейну глибину та бадьорість нашої літератури. А втім цей здоровий оптимізм, перепланий трагізмом, тягнеться через усі доби нашої літератури. Піднесений настрій, плекання героїчного культу, відданість ідеї та тому, хто її уособлює, — ось чого дошукуюємося в нашій національній літературі. Починаючи старою добою і кінчаючи новітніми поетами, тягнеться червона нитка самовідданости та героїчної жертвенности для ідеї. Чи то мігичний Боян, чи співець «Слова», чи літописці, чи кобзарі, чи Шевченко, Л. Українка, Франко, чи нові поети — тон однаково витриманий. Чи це дух княжих воїв, чи дух козаків, чи дух Крут та Базару, чи дух полонин Закарпаття, — це все український дух і характер. Чи це тріскот розпечених шоломів та брязкіт мечів, чи блиск вигнутих шабель та сухий тріск самопалів, чи рокотання струн бандури, чи сичання шрапнелів та рев гармат, — це прояв у літературі прагнення нації до вільного життя.

(УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО, 1939 р.)

«НАШІ ЗАВДАННЯ»

Всебічний наступ націоналізму на цілість українського суспільного життя висував і в ділянці культури, як в кожній іншій, потребу спеціалізації роботи, розгорнення роботи, розгорнення на всю широчінь її проблематики та творення нової системи, з нового світоглядного становища.

Треба було відкривати очі, сліпі на дійсність, встановити її мірила й витичити дороговкази нашого культурного прямування...

...Ця переоцінка культурної спадщини з хвилиною, коли українська духовість віднайшла свою суверенність, стала просто конечна. Іншими очима дивимось тепер і на нашу фольклорну традицію, що недавно ще була предметом «етнографічного» підходу. Бачимо в ній основу національної культури, схоплюючи її могутній етичний та героїчний зміст, співзвучний нашому відчуженню.

Традиція історична знову ж становить невичерпне, заслугою XIX ст. зовсім забуте, джерело національної самоповаги — і духової сили. Дальша справа, що до неї прив'язуємо особливу вагу, це чітке пізнання сучасної нашої культурної дійсності на всьому просторі нашої землі...

...Тим часом десь точилося гігантське змагання, що рафінувало організаційні форми і методи і що його документи, в своїх позитивних і справді вартісних прикладах, утотожнювались з нами.

Знання цієї складної дійсності й ствердження субічних і тотожних тенденцій розвитку націоналізму творчості всієї нашої землі — має для нас велике практичне і моральне значення.

(ПРОБОЄМ, 1941 р.).

«УКРАЇНСЬКИЙ ПОВУТ»

Новітнє українство, віднаходячи і усвідомлюючи собі свою національну істоту, звергається до джерел традиції, глибше, повніше та істотніше схоплюючи її зміст і форму, те стало, що в ній творить невід'ємну, питоменну характеристику нації.

Спираючи себе на нашої історичній культурній традиції, що про неї свідчать наші літописи, традиції, що її несе наша майже тисячолітня література, театр, музика, образотворче мистецтво, архітектура, наша науково-освітня думка і наша національна церква, новими очима сприймає теперішнє українство теж свою культуру народу, яка творить саму основу національної духовості і культури. Вона бо відбиває ще давніші доби життя нашого народу, які губляться у млі тисячоліть...

...Коштовні скарби української народної культури мають бути повно використані в нашому житті і культурному будівництві, яке переводить український націоналізм, бо вони становлять основу духової і культурної творчості нації та є запорукою її органічного і самобутнього розвитку.

(АЛЬМАНАХ СУРМИ, 1941 р.).

«УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА»

По своїй суті кожна культура є національна. Існують тенденції інтернаціоналізації культури, та є вони проти-природні і в функції негативні. Приклад: драгоманівщина — фактично узалежнення української духовості від Москви, те саме большевизм. Тільки національна культура, оперта на духовій природі та історичній традиції, забезпечує органічний вияв творчих сил одиниці і нації. На неї складається: спадщина віків, сприймані націоналістичною духовістю, тобто позбавлена негативних виявів. Основною її прикметою є героїчність. Приклад: ми відкидаємо спадщину сентименталізму 18 ст., як прояв духової слабости, подібно, як і винничківщину. Мусить прийти загальна переоцінка спадщини віків. Героїчна духовість означає стремління до національного і особистого ідеалу, де почування одиниці й загалу лучаться в ім'я спільноти (заперечення колективізму, індивідуалізму, лібералізму та, в літературі, «мистецтва для мистецтва»). Націоналізм бачить одиницю та її ціль в службі для суспільности, творячи культуру повного розвитку одиниці на службі ідеї суспільности в ім'я інших людей (суспільний солідаризм). Духовість українського націоналізму є суверенна і самовистарчальна, вона може бути порівнювана, але не утотожнювана з іншими націоналістичними рухами. Український націоналізм повстав із внутрішньої потреби української нації. Творячи свій стиль, націоналізм несе свою героїчну культуру й мистецтво.

(УКРАЇНСЬКИЙ ВІСНИК, 1942 р.).

«УКРАЇНСЬКА ІСТОРИЧНА СВІДОМІСТЬ»

«Видите гори сія? Яко на сіх горах возсіяет благодать Божія». Так звучить за київським літописом пророцтво св. Андрія Києву. Почуття посвячености землі, чинів і зброї — спільноти, таке ж далеко-сягле своїм значенням, як Боже помазання її провідників. Божа благодать, що сходить на прапори народу чи війська, виключаючи кожний сумнів, — це те головне, що рішає про перемогу...

...приходить нова доба: підноситься козак, оборонець віри християнської на хвилях Чорного моря, під мурами Кафи, Трапезунту і Царгороду і той ж «благочестивої віри грекоруської» таки на рідних степах і польських пісках, щоб видати, нарешті, з себе того Зиновія-Богдана, якому «рука Божа на братов, а разом, неприятели наших савроматів польських велюди скорої подавала помічі».

Затрата серед керівної верхівки України почуття беззглядности власних ідеалів і постулатів та їх вищого посвячення, чи не найтяжче налягла на Україну в XVIII—XIX ст. Але національна стихія відшукала їх уже 1918 року, і крізь 20-ти ліття великого зусилля, жертв і боротьби, несе, як величний прапор України, у майбутнє.

(ПРОБОЄМ 1941 р.).